

bo'ladi [5]. Shunday qilib, talabalar va o'qituvchilar kito-blar va turli materiallarni sotib olish o'rni internetda qidirish orqali sarf-xarajatlarni tejashlari mumkin. Bundan tashqari, talaba yoki o'qituvchi kerak bo'lishi mumkin bo'lgan istalgan vaqtda, istalgan joydan ishlash orqali vaqt unumdorligini oshiradi. Aralash ta'limning eng ko'zga ko'ringan kamchiligi uning texnik resurslarga kuchli bog'liqligidir. Ulardan foydalanish uchun bu vositalar ishonchli, ishlatish uchun qulay va yangilangan bo'lishi kerak [4]. Shu sababli, aralash ta'limni amalga oshirmoqchi bo'lgan muassasalar ta'lim sifatini oshirish uchun kompyuter, CD magnitofon, proyektor kabi asosiy texnologik qurilmalar yoki resurslarga sarmoya kiritishlari kerak, bu esa uni qo'llash samaradorligini oshiradi. Aralash ta'lim sinfini amalga oshirish o'qitish va o'quv dasturiga pedagogik yondashuvni chuqur o'zgartirishni talab qiladi, bu esa maktab rahbarlaridan (o'qituvchilar va direktorlardan) aralash ta'lim o'quv rejasi, baholash va o'qitish amaliyotiga qanday ta'sir qilishni bilishini talab qiladi [8]. Nuruzzaman ta'kidlagan yana bir kamchilik

shundan iboratki, ma'ruzaga yo'naltirilgan sinfdan talabaga yo'naltirilgan faol ta'limga o'tish ba'zi talabalar, ayniqsa, o'z ta'limi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga odatlanmagan katta yoshdagi o'quvchilar uchun tub o'zgarishlar bo'lishi mumkin [9:126]. Shu sababli aralash ta'lim sekin ritmda amalga oshirilishi kerak, bu esa ma'ruzaga yo'naltirilgan talabaga ushbu yangi usul bilan ishlashni davom ettirishga imkon beradi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, aralash ta'lim zamonaviy pedagogik model hisoblanib, an'anaviy yuzma-yuz o'qitish shakli bilan onlayn o'qitishning integratsiyasidir. Bu tizimni tashkillashtirishda bir qancha qiyinchiliklarni bartaraf etish orqali biz ta'lim sifatini yanada yaxshilanishiga imkon yaratgan bo'lamiz. Aralash ta'lim nafaqat o'qituvchilar balki o'rganuvchilarga ham keng imkoniyatlar eshigini ochib, ustoz va shogird o'rtasidagi muloqotni, o'rganuvchining o'rganishga bo'lgan qiziqishini, samaradorlikni oshirib, ularda yangi zamonaviy ko'nikmalarni egallashga yordam beradi.

Adabiyotlar

1. Alexander. Flexible Learning in Higher Education. Oxford: Elsevier. 2010.
2. Black G.A. Comparison of Traditional, Online and Hybrid Methods of Course Delivery. Journal of Bussiness Administration Online. 2002.
3. Friesen N. Defining Blended Learning. 2012.
4. Garrison R.D., & Kanuka H. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education, The Internet and Higher Education. 2004.
5. Gould T. Hybrid classes: Maximizing institutional resources and student learning, Proceedings of the 2003 ASCUE Conference. Myrtle Beach, South Carolina. 2003.
6. Horn M.B. Staker H. & Christensen C.M. Blended: using disruptive innovation to improve schools. Jossey-Bass. 2015.
7. Means B., Toyama Y., Murphy R., Bakia M., & Jones K. Evaluation of evidence-based practices in online learning: A meta-analysis and review of online learning studies. Washington, DC: U.S. Department of Education. 2009.
8. Nabi M.A. The Effectiveness of Blended Learning on the Palestinian Seventh Graders' English Listening Skills and their Attitudes toward it. The Islamic University of Gaza. 2015.
9. Nuruzzaman D.A. The Pedagogy of Blended Learning: A Brief Review. International Journal of Education and Multidisciplinary Studies. 2016. -P.126

REZYUME. Maqolada aralash ta'lim (blended learning) tushunchasi, uning maqsadi, bugun ahamiyati ko'rib chiqilgan. Aralash ta'lim metodikasini ishlab chiqish va ular yordamida talabalarning o'rganishga qiziqishini oshirish va o'qitishda samarali natijalarga erishish yo'lida foydalanish aralash ta'lim modellari uning avzalliklari va kamchiliklari keltirilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается понятие смешанного обучения, его цель и актуальное значение. Представлены развитие методики смешанного образования и использование моделей смешанного образования для повышения интереса учащихся к обучению и достижения эффективных результатов в обучении, а также её преимущества и недостатки.

SUMMARY. The article examines the concept of blended learning, its purpose, and current importance. The development of mixed education methodology and the use of mixed education models to increase students' interest in learning and achieve effective results in teaching, as well as its advantages and disadvantages are presented.

QARAQALPAQ BAQSI – JIRAWLARININ TARIYXIY DORETIWSHILIK ONERLERI MENEN TANISTIRIW USILLARI

G.J.Axetova – *assistent oqituvshi*

Ajiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch so'zlar: interaktiv metodlar, musiqa, jirov, baxshi, doston, qobiz, dutor.

Ключевые слова: интерактивные методы, музыка, сказители, эпос, қобыз, дутар.

Key words: interactive methods, music, storytellers, epic, kobyiz, dutar.

Búgingi kúnde bir qatar rawajlangan mámleketlerde tálim-tárbiya procesiniń jetiskenligine kepillik beriwshi zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalardı qollanıw barısında úlken tájiriye tiykarların payda etiwshi metodlar interaktiv metodlar atı menen alıp barıladı. Interaktiv metodlardıń maqseti: birgelikte islesiw kónikpelerin rawajlandırıw; sabaqtıń barlıq qatnasıwshıları ushın qolaylı sharayat hám jaqsı tásirshen ortalıq jaratıw; jámaátte islew hám óz pikirini bildiriw kónikpelerin qalıplestiriw, oqıwǵa qızıǵıwshılıq hám ishki motivaciyanı oyatıw; dóretiwshilik múmkinshiliklerin ashıp beriw bolıp esaplanadı [1:195].

Bul maqalada ulıwma bilim beriw mekteplerindegi 7-klasın muzika sabaǵında «Qaraqalpaq baqsı-jırawların tariyxiy dóretiwshilik ónerleri» menen tanıstırıwshi interaktiv metodlardan paydalanıw boyınsha metodikalıq kórsetpelerdi usınamız. Máselen:

Qaraqalpaq xalıq awızeki ádebiyatınıń nusqaların biziń zamanımızǵa shekem jetkergerler, aytıwshılar, jıraw, baqsı

hám qıssaxanlar bolǵan. Olar dástanlardı xalıqqa hár qıylı jıyınlarda, toy-merekelerde aytıw, oqıp beriw jolı menen taratqan.

Jıraw. Dástanlardı qobız arqalı, óz aldına nama menen aytatıwın adamlardı xalıqta «jıraw» dep ataǵan. Filologiya ilimleriniń doktorı Nájim Dáwqaraevtıń kórsetiwinshe «jıraw» - jır degen sózden shıqqan bolıp «jır belgili dástandı – epostı bildirgen». El awzınan jıynalǵan maǵlıwmatlarǵa qaraǵanda, jıraw xalıqtıń turmısında baqsıdan burınlaw taraǵan hám úlken toylarda tek ǵana jıraw ayttırǵan. Dástannıń bayanlamasın dáslep qısqasha qara sóz benen tınlawshılardı túsindirgen. qosıqta waqıyanıń mazmunına qarata, quwanışlı bolsa shadı, qayǵılı bolsa qayǵılı awır nama shertilgen. Onı buzıp aytıwǵa ruxsat etilmegen. Jırawshılıq haqıyqat kásip bolǵan. Talantlı, uqıba bar adamlardan jırawǵa erip, onnan dástan, nama úyreniwshi adamlar xalıq tilinde «shákirt» dep atalǵan. Sonlıqtan da dástanlar umıtılıp joq bolıp

ketpesten, kerisinshe taza sózler menen bayıtılıp, biziń zamanımızǵa shekem jetip kelgen. Usı jol menen bizge jetip kelgen dástanlardan aytıp ótsek: «Qoblan», «Alpamıs», «Edige», «Máspatsha», «Sháryar», «Bozuǵlan», «Qurbanbek», «Erqosay», «Qırıq qız», «Jaz kelgen», «Er Ziywar», «Jańadıl», «Ilimxan», «Shora» dástanları hám «Zamana», «Ne jaman», «Ne bolmas», «Jolıq», «Jigirma bes», «Posqan el» hám taǵı basqa usınday terme toǵawlar bolǵan.

Soppashı sıpıra jıraw (1814-1884), Jiyemurat jıraw (1836-1908), Nurabilla jıraw (1862-1922), Erpolat jıraw (1861-1938), Qurbanbay jıraw (1876-1958), Tóre jıraw (1879-1944), Ógiz jıraw (1884-1954), Qıyas jırawlar (1903-1974) ózleriniń jasaǵan dáwirlerinde ájayıp dóretiwshilik miynet etken.

Baqı. Dástanlardı xalıq jıynlarında duwtar arqalı aytıwshı adamlardı xalıqta «baqsı» dep ataǵan. Qaraqalpaq baqsıları jırawlarǵa qaraǵanda soń payda bolǵan. Baqsılar ózleriniń repertuarları, shertetuǵın sazları, hawazı boyınsha jırawlardan keskin ajralıp turadı. Jırawlar qobız benen jırlasa, baqsılar duwtar shertip qosıq aytadı. Jırawlar kóbirek batırlar jırın aytса, baqsılar kóbirek «Gárip ashıq», «Yusip Axmet», «Sayatxan-Hamra», «Qırman-Dáli», «Bázirgen», «Nájen bala» hám t.b. usınday ashıqlıq dástanların aytqan.

Baqsılarǵa shákirt shıǵarıw dástúr bolǵan. Bolajaq baqsı ustazdıń izine uzaq jıllar erip júrip, saz, dástan úyrenip, ustazdan pátiya alıp, óz aldına baqsı dárejesine jetken. Qaraqalpaq baqsıları ózleriniń aytatuǵın dástanların baslar aldında jırawlar qusap kirispe termeler aytadı, baqsılardıń termeleri jırawdıń termelerinen ózgeshe boladı. XIX ásirdiń 2-yarımı hám XX ásirdiń 1-yarımında ómir súrgen baqsılar: Muwsa baqsı (1836-1907), Juman baqsı (1871-1949), Ibrayım Patullaev (1909-1967), qız baqsı Húrliman (1861-1906), Qarajan baqsı (1884-1966), Aytjan baqsı (1908-1954), Japaq baqsı (1893-1973), Esjan baqsı (1901-1952), Ámet baqsı (1923-1989) [2:46].

«Shınjır» usılın alıp qarayıq. Bul usılda oqıwshılar óz orınlarında túrgelip turadı. Oqıtıwshı shınjır boylap hár bir oqıwshıdan bir jırawdıń yamasa baqsınıń atın aytıwdı soraydı. Baqsı yamasa jırawdıń atın durıs aytqan oqıwshı túrgelip turadı, al nadurıs juwap bergen, juwap bere almaǵan yaqı aldındı juwaptı tákirarlagan oqıwshı otıradı. Demek, ol shınjırdıń úziliwine sebepti boladı. Qansha qáte juwap berilse, shınjır sonsha úziledi. Shınjır úzilmegeń yaqı ekinshi komandaǵa salıstırǵanda shınjır az úzilgen komanda jeńimpaz boladı.

Soraw: Qaraqalpaq baqsılarınıń atların atań:	Soraw: Qaraqalpaq jırawlarınń atların atań:
1. Aqımbet baqsı	1. Soppashı Sıpıra
2. Muwsa baqsı	2. Jiyemurat
3. Juman	3. Nurabilla
4. Ibrayım	4. Erpolat
5. Húrliman	5. Qurbanbay

Basqatırma usılı. Bul usılda ketekshelerdiń ishine jıraw túsiniginiń anıqlaması jasırıladı. Usıldı qollanıw shárti:

1) Oqıwshılardıń aldınnan tayarlangan tarqatpa materiallar tarqatıladı.

2) Tómenen joqarıǵa háreketlenip berilgen anıqlamanı oqıń.

3) Eger oqıwshılar bas qatırmanı durıs tapqan bolsa, onda usı háripti izbe - izliginen anıqlama kelip shıǵadı. Usıldı kishi toparlarda orınlaymız.

Basqatırma usılın orınlaw shárti: Bul usılda belgili sandaǵı keteksheler sızilǵan bolıp, olardıń hár birine 1 (bir) háripten jazılǵan, eger usı háripti izbe-izligin tómenen joqarı qaray durıs oqısaq, onda basqatırmaǵa jasırılǵan túsinik yaqı anıqlama kelip shıǵadı [3 : 183].

Basqatırma usılı. Bul usılda 81 keteksheler sızilǵan bolıp, olardıń hár birine 1 háripten jazılǵan, eger usı háripti izbe - izligin tómenen joqarı qaray durıs oqısaq, onda «jıraw» túsiniginiń anıqlaması kelip shıǵadı.

BASQATIRMANI TABIŃ

.	Q	I	T	A	L	A	D	R
N	T	L	U	T	D	Z	I	A
A	A	A	G	Y	I	O	Q	L
G	J	X	I	A	N	,	O	N
A	I	I	N	N	A	P	B	A
T	R	D	A	E	N	I	I	T
A	A	R	D	N	A	S	Z	S
P	W	A	A	E	M	O	G	A
E	D	L	M	M	A	Q	A	D

Juwabı: Dástanlardı qobızǵa qosıp, óz aldına nama menen aytatuǵın adamlardı xalıqta «jıraw» dep ataǵan.

«Keyingi sózdi qos» usılı oqıwshınıń til baylıǵın hám yadın rawajlandıradı. Oqıwshı bir dástanıń atın aytıp keyingi dástanıń atın qosıw ushın kelesi oqıwshıǵa estafeta tayaqshasın uzatadı. Ol taǵı bir dástanıń atın qosıp, eki dástanıń atın izbe-iz aytıp úshinshi oqıwshıǵa tayaqshanı uzatadı.

Dástanlardıń atların atań:

1. «Alpamıs»;
2. «Alpamıs», «Qoblan»;
3. «Alpamıs», «Qoblan», «Edige»;
4. «Alpamıs», «Qoblan», «Edige», «Máspatsha»;
5. «Alpamıs», «Qoblan», «Edige», «Máspatsha», «Sháryar» hám t.b.

Bul usıl klasta 2 yamasa úsh toparda alıp barıladı. Toparlardıń tapqan dástan sanına qaray utıs járiyalanadı.

Kúnebaǵar usılı. Oqıwshılar 4-5 ten kishi toparlarǵa biriktiriledi. Oqıtıwshı úyrenilip atırǵan tema boyınsha hár bir topar ushın óz aldına mashqalanı ortaǵa taslaydı. Toparlardı tapsırmanı orınlaw ushın 10 minut waqıt beriledi. Berilgen tapsırma boyınsha hár bir topar mashqala hám onıń sheshimleri tiykarında oqıw taxtasında kúnebaǵar payda etedi. Belgilengen waqıt ishinde talabalar birgelikte yamasa toparda ortaǵa taslangan mashqala boyınsha pikir almasadı. Tapsırmanı tolıq orınlaǵan hár bir topar óz jumısın kórsetedi. Topar aǵzaları hár bir kishi topardıń jumısları menen tanısıp, mashqala boyınsha tuwılǵan sorawdı kúnebaǵardıń paqalına japıraq sıpatında jabıstırıp shıǵadı. Hár bir topar ózine berilgen sorawlarǵa juwap qaytaradı [4:38].

Bunıń ushın aldınnan tayarlap qoyılǵan japıraqshalar toparlarǵa tarqatıladı. Japıraqshalar reńli qaǵazlardan tayarlangan bolıwı kerek. Oqıtıwshı toparlarǵa soraw taslaydı, oqıwshılar japıraqshalardan paydalanıp juwapların tabadı. Tayar japıraqshalardıń ishine temaǵa tiyisli bolǵan juwaplar jazılǵan boladı.

Tapsırma: Mina gúl japıraqshalarınan baqsılardıń, jırawlardıń atların tabıń hám ayǵabaǵar gúlin jıynań.
Tapsırmanıń orınlanıwı. Jıynalǵan kúngebaǵar gúli.

Juwmaqlap aytqanda, «Qaraqalpaq baqsı-jırawlarınń tariyxı dóretiwsilik ónerleri» temasın úyreniwshi sabaq barısında joqarıda kórsetilgen interaktiv metodlardı qollanıw oqıwshı menen oqıwshınıń birgelikte islesiwın, oqıwshılardıń sabaqqa aktiv qatnasıwın hám jaqsı nátiyjelerge erisiwın támiyinleydi.

Ádebiyatlar

1. Yuldoshev J., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. -Toshkent: «Iqtisod-moliya», 2009. 195-b.
 2. Ibrohimov O., Sadirov J., Tajetdinova S. «Muzika» 7-klass ushın sabaqlıq. Gafur Gulam atındaǵı baspa-poligrafıyalıq dóretiwsilik úyi. -Tashkent: 2017, 46-b.
 3. Tajetdinova S., Axetova G. «Bolajaq muzika oqıwshıların tárbiyalawda pedagoglardıń dóretiwsilik jumısları hám ornı» atamasındaǵı respublikalıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya materialları toplamı. -Nókis: 2022. 183-b.
 4. Ro'zieva D., Usmonboeva M., Holikova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi. Metodik qo'llanma. Toshkent. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2013. 38-b.
 5. Штейнпресс Б., Ямпольский И. Музыка хэёскериниң қысқаша сөзлиги. -Нукус: «Қарақалпақстан». 1983.
- REZYUME.** Bu maqolada musiqa darsida qo'llaniladigan interaktiv metodlar haqida so'z etiladi. Baxshi, jirov, doston haqida tushunchalar ko'rib chiqilgan. Metodlardan foydalanish qoidalariga to'xtalgan.
- РЕЗЮМЕ.** В этой статье говорится об использовании интерактивных методов на уроках музыки. Рассмотрены понятия о сказителях и эпосе. Отмечены правила выполнения методов.
- SUMMARY.** This article talks about using interactive methods in music lessons. The concepts of storytellers and the epic are considered. The rules are noted for executing methods.

SCHOLARS' VIEW ABOUT APPROACHES OF TEACHING LITERATURE IN EFL CLASSROOMS

G.B.Djoldasova - PhD., doc.

Karakalpak state university named after Berdakh

M.M.Alimbetova - PhD student

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Tayanch so'zlar: adabiyot, badiiy matn, yondashuv, til bilish, til o'rgatish.

Ключевые слова: литература, художественный текст, подход, владение языком, преподавание языка.

Key words: literature, literary text, approach, language skill, language teaching.

The use of literature in foreign language teaching has attracted increasing attention over the past few decades, as demonstrated by the publication of many resources for teachers. According to Carter, this renewed interest in literature in language teaching is related to the increase in the communicative language teaching (CLT) approach, which unlike traditional teaching methods, focuses on improving learners' ability to communicate through the use of authentic situations and texts [1]. The CLT uses grammar, phonology and lexicons as tools for overcome language barriers, not as objects for studying, which distinguishes it from the more traditional grammar translation methods used in foreign language teaching.

Literature is considered to be a real source of language and is positively regarded within the CLT framework because it can contribute not only to improve students' vocabulary, but also to improve learners' reading and critical thinking skills through the more creative and authentic use of language.

The aim of the approach is to provide the framework or sequence of operations that we use when we come to actualities [2]. Whitehead suggested that teachers must have the knowledge of various approaches and techniques for making a success in literature teaching [3].

There are different approaches to meet the needs of EFL teachers who are willing to use literary works in their curriculum and some of the approaches are discussed below.

For the study of literature, Carter and Long emphasized three main approaches: the language model, the cultural model, and the personal growth model [4]. The cultural model focuses on understanding the historical background, author, cultural trends, and specific periods. The language model focuses on developing four skills: listening, speaking, reading, writing and motivating learners to become creative in language use. The model of personal growth aims to enshrine personality's imagination, creativity, critical thinking, and aesthetic taste.

According to Maley, the two general categories of approaches are: the critical literary approach (literature as a cultural artifact) focuses on background, plot, literary concepts, motivation, characteristics, psychology and value, and the stylistic approach (literature as a language learning resource) focuses on text descriptions, language analysis, and critical interpretation. Critical approaches require linguistic expertise, but stylistic approaches focus on linguistic competence without addressing the need for four language skills [5].

Van presented the following six approaches:

- the stylistic approach;
- the reader-response approach;
- the language-based approach;
- the critical literacy approach
- new criticism
- structuralism. [10]